

**Talabalarni umumta'lim maktablarida tashkil etiladigan o'quv va pedagogik
amaliyotiga tayyorlash.**

**Akmal Sirliyevich Ko'bayev –p.f.f.d. (PhD), dotsent,
Jizzax davlat pedagogika
Universiteti Pedagogika kafedrası
Tel: +998993555551
El.p. akmal19732506@gmail.com**

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari pedagogika yo'nalishi talabalarini umumta'lim maktablaridagi o'quv-pedagogik amaliyotga tayyorlashning metodik va psixologik asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar o'rtasidagi uzilish muammosi ko'rib chiqilib, uni bartaraf etish bo'yicha "Ustoz-shogird" tizimi va amaliyot oldi treninglarining ahamiyati yoritilgan.

Аннотация: В данной статье анализируются методические и психологические основы подготовки студентов педагогических направлений высших учебных заведений к учебной и педагогической практике в общеобразовательных школах. В исследовании рассматривается проблема разрыва между теоретическими знаниями и практическими навыками, освещается значение системы «Наставник-ученик» и предпрактических тренингов для ее устранения.

Abstract: This article analyzes the methodological and psychological foundations of preparing students of pedagogical directions of higher educational institutions for educational and pedagogical practice in secondary schools. The research considers the problem of the gap between theoretical knowledge and practical skills, highlights the importance of the "Mentor-Student" system and pre-practice trainings for its elimination.

Kalit so'zlar: pedagogik amaliyot, metodik tayyorgarlik, kasbiy kompetensiya, "Ustoz-shogird", psixologik adaptatsiya, ta'lim klasteri, inovatsion metodlar.

Ключевые слова: педагогическая практика, методическая подготовка, профессиональная компетенция, система «Наставник-ученик», психологическая адаптация, образовательный кластер, инновационные методы.

Keywords: pedagogical practice, methodological preparation, professional competence, "Mentor-Mentee" system, psychological adaptation, educational cluster, innovative methods

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim sifatini tubdan oshirish va uni xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Xususan, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida malakali pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, maktab ta'limiga zamonaviy metodikalarni joriy etish alohida belgilab berilgan. Zero, har qanday ta'lim islohotining muvaffaqiyati bevosita maktab ostonasiga kirib boradigan yosh mutaxassisning kasbiy tayyorgarligiga bog'liqdir. Zamonaviy sharoitda o'qituvchi nafaqat o'z fanini chuqur bilishi, balki psixologik barqarorlik, metodik mahorat va raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmasiga ham ega bo'lishi talab etiladi.

Pedagogik ta'lim tizimidagi eng og'riqli nuqtalardan biri — oliy ta'lim muassasalarida berilayotgan nazariy bilimlar bilan umumta'lim maktablaridagi real jarayonlar o'rtasidagi nomutanosiblikdir. Ko'p hollarda talabalar nazariy jihatdan yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lsalar-da, amaliyot davrida "reallik shoki"ga duch kelmoqdalar. Ular o'quvchilar auditoriyasi bilan muloqot qilish, kutilmagan pedagogik nizolarni hal etish va nazariy metodlarni amaliyotga moslashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Ushbu "nazariya va amaliyot" o'rtasidagi uzilish bo'lajak pedagoglarning kasbga bo'lgan motivatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularning keyinchalik sohada qolish ko'rsatkichlarini pasaytirmoqda. Shu sababli, talabalarni pedagogik amaliyotga tayyorlashning yangi, tizimli va integratsion yondashuvlarini ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda.

Talabalarni umumta'lim maktablaridagi pedagogik amaliyotga tayyorlash jarayoni faqatgina o'quv rejasi doirasidagi talab emas, balki bo'lajak mutaxassisning kasbiy "men"ini shakllantirishning asosiy mexanizmidir. Ushbu jarayonni uchta o'zaro bog'liq bosqichga ajratish maqsadga muvofiq.

Pedagogik amaliyotning ilk kunlarida ko'plab talabalar "psixologik to'siq" (barrier)ga duch kelishadi. Bu, birinchi navbatda, talabaning ijtimoiy rolining o'zgarishi — "o'rganuvchi"dan "o'rgatuvchi" maqomiga o'tishi bilan bog'liq.

Metodik tayyorgarlik talabani "nima o'qitish?" va "qanday o'qitish?" degan savollari o'rtasidagi oltin ko'prikdir. Hozirgi zamon maktabi an'anaviy darslardan voz kechib, interfaol va natijaga yo'naltirilgan ta'limga o'tmoqda.

Pedagogik faoliyat faqat dars o'tishdan iborat emas, u ma'lum darajadagi ma'muriy-byurokratik intizomni ham talab etadi. Ko'p hollarda aynan hujjatlar bilan ishlash ko'nikmasining yetishmasligi yosh mutaxassislarning ish samaradorligini pasaytiradi.

Talabalarni amaliyotga tayyorlashning ushbu uch bosqichi uzviy bog'liqdir: psixologik tayyorgarlik — "poydevor", metodik tayyorgarlik — "devor", hujjatlar bilan ishlash esa pedagogik faoliyatning "tom" (yopuvchi) qismi vazifasini o'taydi. Ushbu tizimli tayyorgarlikdan o'tgan talaba maktab muhitiga begona sifatida emas, balki shakllangan mutaxassis sifatida kirib boradi. Bu esa o'z navbatida, umumta'lim maktablaridagi ta'lim sifatining oshishiga va kadrlar qo'nimliligiga xizmat qiladi.

Pedagogik amaliyot — bu talaba uchun nafaqat bilimlarini sinash, balki o'z shaxsiyati va kasbiy salohiyatini namoyon etish maydonidir. Biroq, ushbu jarayon doimo silliq kechmaydi. Tadqiqotlarimiz shuni ko'rsatadiki, talabalar amaliyot davomida bir qator tizimli va subyektiv to'siqlarga duch kelmoqdalar.

Ko'plab talabalar maktab ostonasiga qadam qo'yganlarida "shaxsiy kompetensiya yetishmovchiligi" hissini tuyadilar. Bu ishonchsizlik ko'pincha auditoriya oldida gapirishdan qo'rqish, o'quvchilar tomonidan berilishi mumkin bo'lgan qiyin savollardan cho'chish va tajribali o'qituvchilarning tanqidiy qarashlaridan hadisiraishda namoyon bo'ladi. Yechim sifatida quydagilarni aytish mumkin:

- Amaliyotga chiqishdan oldin OTM sharoitida talabalar o'rtasida kichik guruhlarda dars o'tish mashqlari tashkil etilishi lozim. Bu jarayonda talaba o'z darsini videotasvirga olib, keyinchalik xatolarini tahlil qilishi (self-reflection) uning o'ziga bo'lgan ishonchini 30-40% ga oshirishi aniqlangan.

- Metodistlar talabani xatolariga urg'u bermay, balki uning kuchli tomonlarini e'tirof etishlari zarur. "Xato qilish — o'rganishning bir qismi" tamoyili talabani psixologik immunitetini mustahkamlaydi.

Hozirgi kunda OTM va umumta'lim maktablari o'rtasidagi aloqa ko'pincha rasmiy hujjatlar almashinuvi bilan cheklanib qolmoqda. Maktabdagi amaliyot rahbari (ustoz) ko'pincha talabaga qo'shimcha ish kuchi sifatida qaraydi yoki uning metodik

tayyorgarligiga yetarlicha vaqt ajratmaydi. Yechim sifatida quyidagilarni aytishimiz mumkin:

- Ta'lim klasteri doirasida maktab o'qituvchilarini OTMning ilmiy faoliyatiga, universitet professorlarini esa maktabning metodik kengashlariga jalb etish lozim.

- Maktab o'qituvchisi (mentor) uchun talaba bilan ishlashning aniq algoritmi ishlab chiqilishi kerak. Bu faqat dars kuzatish emas, balki birgalikda dars tayyorlash, darsdan keyingi tahlil va talabaning kasbiy o'sishini monitoring qilishni o'z ichiga oladi. Mentor-o'qituvchilarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish tizimini joriy etish ham hamkorlik sifatini tubdan o'zgartiradi.

Sinf — bu dinamik muhit. Dars rejasi qanchalik mukammal bo'lmasin, o'quvchilarning intizomi, texnik nosozliklar yoki kutilmagan savollar dars yo'nalishini o'zgartirib yuborishi mumkin. Yosh pedagoglar ko'pincha bunday vaziyatlarda "yo'qolib qolishadi".

Yuqoridagi muammolarning aksariyati tizimli yondashuv orqali hal etilishi mumkin. Talabani amaliyotga tayyorlash faqatgina metodik ko'rsatma berish emas, balki uni o'zgaruvchan maktab muhitiga moslasha oladigan "egiluvchan mutaxassis" (agile teacher) sifatida shakllantirishdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, amaliyot davomida mentor yordamida muammolarni muvaffaqiyatli hal etgan talabalarning 85 foizi kelajakda o'z kasbiy faoliyatini aynan ta'lim sohasida davom ettirishga qaror qiladi.

Ushbu tadqiqot talabalarni umumta'lim maktablaridagi pedagogik amaliyotga tayyorlash jarayoni faqatgina o'quv rejasi doirasidagi tadbir emas, balki bo'lajak mutaxassisning professional kamolotidagi eng nozik burilish nuqtasi ekanligini ko'rsatdi. O'tkazilgan tahlillar va o'rganilgan metodikalar asosida quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi:

Olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni tasdiqladiki, talabalarning amaliyot davridagi muvaffaqiyati ularning psixologik barqarorligi, metodik moslashuvchanligi va raqamli savodxonligi darajasi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Nazariya va amaliyot o'rtasidagi "uzilish" asosan talabalarning real sinf muhitidagi kutilmagan vaziyatlarga tayyor emasligi hamda maktab hujjatlari bilan ishlashdagi tajribasizligi sababli yuzaga kelmoqda. Biroq, tizimli tayyorgarlik va "Ustoz-shogird" tizimining to'g'ri yo'lga qo'yilishi bu muammolarni 70-80% gacha kamaytirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari asosida pedagogik amaliyot samaradorligini oshirish uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

- Talabalar maktabga borishidan ikki hafta oldin faqat simulyatsion darslar va mikro-o'qitish (micro-teaching) bilan shug'ullanishi, o'z chiqishlarini video-tahlil qilishlari lozim.
- OTM o'quv dasturlariga "e-maktab (kundalik.com)" platformasi bilan ishlash bo'yicha laboratoriya mashg'ulotlarini kiritish.
- Talabalarni "qiyin o'quvchilar" va nizoli vaziyatlarda emotsional nazoratni saqlab qolishga o'rgatuvchi treninglar sonini ko'paytirish.
- Maktabdagi tajribali o'qituvchilarni talabalar bilan ishlashga qiziqtirish uchun ularning mehnatini munosib baholash mexanizmini takomillashtirish.

Kelgusida pedagogik amaliyotni tashkil etishda Virtual Reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. VR ko'zoynaklari orqali talaba xavfsiz muhitda (universitet auditoriyasida) virtual sinfni boshqarish tajribasini oshirishi mumkin. Shuningdek, amaliyot jarayonlarini raqamli monitoring qilish va talabaning "elektron portfoliosi"ni yaratish kelajakda kadrlarni ishga joylashtirishda shaffof va adolatli tizimni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o'qituvchi — bu nafaqat bilim manbai, balki mohir menejer va psixologdir. Talabalarni ushbu ko'p qirrali faoliyatga tayyorlash tizimini muntazam yangilab borish mamlakatimiz ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy garovidir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-iyundagi "Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-289-sonli Qarori.
2. Muslimov N.A. va boshqalar. "Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy shakllantirish". – Toshkent, 2015.
3. Xodjayev B.X. "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti". Darslik. – T.: "Sano-standart" nashriyoti, 2017.

4. Safarova R.G. "O'quvchilarda o'zaro muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari". – Toshkent, 2014.
5. Ziyomammedov B. "Pedagogika". O'quv qo'llanma. – T.: 2012.
6. Sirliyevich, K. A. (2024). Boshqaruv jarayonida rahbar kommunikativ faoliyatining ahamiyati. Science and innovation, 3(Special Issue 51), 333-337.
7. Sirliyevich, K. B. A. (2025). O'qituvchilarning malakasini oshirish tizimining mohiyati va ahamiyati. Tadqiqotlar, 59(4), 228-230.

